

Kalevalan uusi aika on nyt

Kirjallisuusseminaari 4. 3.2017 Bochumissa

Referentti: Dr. Marketta Göbel-Uotila

Kenelle kuuluu kiitos?

Kalevala on ehtinyt jo sadan vuoden verran innoittaa taiteilijoita luomaan teoksia sen pohjalta. On syntynyt tauluja, sävelletty musiikkia, tehty filmejä, kirjoitettu näytelmiä, sommiteltu koruja ja tekstiilejä. Kalevala tarjoaa yhä uusia tulkintaulottuvuuksia, joihin tutkijat ja taiteilijat käyvät käsiksi.

Marketta tarkasteli kanssamme Kalevalaa omasta näkökulmastaan ja pian heräsi kysymys, ketä tai keitä meidän on tästä ehtymättömästä inspiraation lähteestä kiittäminen?

Tietysti Lönnrotia (1802- 1884), mutta tässäkin pätee toteamus, että „behind every successful man there is a woman“. Tämä nainen oli Eva Agatha Törngren, Laukon kartanon emäntä. Hän kannusti, rohkaisi, rahoitti ja majoitti Lönnrotia tämän runojenkeruukautena. Lönnrot toimi Laukon kartanossa kotiopettajana neljänä kesänä.

Ei Lönnrot suinkaan halunnut pitää kunniaa Kalevalan syntymisestä kokonaan itsellään. Uuden Kalevalan (1849) alkulauseessa hän antaa kaiken kunnian Kalevalan tienraivaajille, Reinhold von Beckerille ja Zachris Topelius vanhemmalle.

Entä missä viipyy kiitos runolaulaja Larin Paraskelle (1833-1904)? Vasta v. 1997 hänen elämäkertansa kelpuutettiin Suomen Kansallisbiografiakeskuksen julkaistavaksi. Kalevalaista runoutta kerännyt Adolf Neovius tapasi Parasken v. 1887 ja teki hänen kanssaan seitsemän vuotta yhteistyötä ottaen talteen 32000 säettä. Se on suurin yhdeltä ihmiseltä muistiinpantu kalevalainen runoaineisto. Suomen sen ajan kulttuurihahmot tutustuivat Neoviuksen kautta Paraskeen. Hänet kutsuttiin Helsinkiin laulamaan, hänestä maalattiin muotokuvia, häntä kehuttiin. Mutta kun hän miehensä kuoltua (1888) painui köyhyydestä kurjuuteen, ei kukaan „Helsingin herroista“ pitänyt tarpeellisena auttaa häntä. Vuotta myöhemmin Paraskelta meni mökki 200 markan veloista ja hän joutui mieron tielle.

Onko Kalevala miesten saavutus?

Runojen kerääjät kyllä olivat kaikki miehiä, mutta eniten heille niitä lauloi nainen, Paraske.

Ja suurta Kalevalan luoja Lönnrotia tuki tässä työssä monin tavoin vuosikausia niinikään nainen, Eva Agatha Törngren.

Kalevalan kieliasusta ja runojen aihepiireistä

Kalevalassa käytetty runomitta on nelipolvinen trokee, jo noin 3000 vuotta Itämeren ympärillä käytetty. Kun yritimme lausua „kalevalaisittain“, huomasimme, että se sujuu vain laulamalla. Silloin alkusoinnut osuvat paikalleen.

Kalevalaan kootut runot olivat ikänsä olleet elävää suullista runoutta. Jokainen esittäjä lauloi „omasta päästään“ muilta kuultua ja omaan muistiin tallennettua. Runot saattoivat muuttua laulajan myötä, vain loitsuja ei saanut mennä muuttamaan, etteivät ne kadottaisi mahtiaan.

Myös Lönnrot joutui keksimään omia täydennyksiä aukkopaikkoihin, rakentamaan siltoja tarinoiden välille. Hän „itse loihe loitsijaksi“.

Kalevalan runot voidaan jakaa aihepiireittäin shamaani-,syntymä- ja rituaalirunoihin.

Shamaanirunoissa kerrotaan suurten tietäjien kuten Väinämöisen, Ilmarisen, Lemminkäisen ja Joukahaisen taidoista ja teoista.

Syntymärunot paljastavat eri aineiden tai elementtien perusolemuksen, sen mistä ne koostuvat. Tätä tietoa hyväkseen käyttäen voi esimerkiksi saada veitsellä viilletystä haavasta virtaavan veren pysäytetyksi.

Rituaalirunoissa kuvaillaan tarkasti, kuinka tietyissä tärkeissä tilanteissa tulee käyttäytyä. Hääseremoniat ovat tästä hyvä esimerkki.

Kalevalan miehet ja naiset

Kalevalan pääjuoni kuvailee kahden alueen, Kalevan ja Pohjolan asukkaiden valtataistelua.

Kalevan alueella tätä taistelua käyvät miehet, Väinämöinen kärkihahmona. Naiset vaikuttavat taka-alalla neuvoen, varoittaen, huolehtien, parantaen. Kaleva näyttää siis ainakin ulospäin miesten hallitsemalta alueelta.

Toisin on Pohjolassa. Siellä kärkihahmo on Louhi, ”Pohjan akka harvahammas“. Hänestä maalatut kuvat ovat ruman, pahan, julman noita-akan kuvauksia. Mutta mitä Louhi teki kuullessaan Väinämöisen merellä itkevän ja valittavan? Hän kiirehti rantaan, hyppäsi veneeseen, souti nopeasti onnettoman luokse, poimi mukaansa ja kantoi taloonsa. Siellä hän kuivasi, syötti, juotti, hieroi ja voiteli Väinämöistä ja piti vieraanaan, kunnes tämä parani ja alkoi kaivata Kalevaan. Tämä siis pahasta Pohjan akasta. Mahdiltaan ja taidoiltaan hän veti vertoja Väinämöiselle, oli tasaveroinen vastapeluri.

Louhi antoi myös tyttärensä itse valita kenelle suostuu vaimoksi menemään ja milloin.

Pohjolan miehistä ei juuri näytä olevan kerrottavaa, paitsi että isäntä oli aika töppönen, mikä sitten koituikin hänen päänsä menoksi.

Aikamme Kalevalan parissa sujui nopeasti. Moni seminaariin osallistunut päättikin sen inspiroimana taas ottaa tämän aarteen käteensä ja nauttia siitä uudella tavalla.

Aira Kaun